

Delirium eller delir?

Delirium er en akutt forvirringstilstand. Tilstanden er underdiagnostisert, underbehandlet og har gått under mange navn. Kortformen *delir* er mye brukt og bør godkjennes som rettskrivning på linje med *delirium*.

Ordet delirium er gammelt. Det finnes allerede hos romeren Aulus Cornelius Celsus i den medisinske del av hans store oppslagsverk som ble skrevet mot slutten av keiser Tiberius' regjeringstid (14–37 e.Kr.). Det tilsvarende verbet *delirare* er sammensatt av *de* = av, fra, og *lira* = plogføre. Direkte oversatt blir det «å komme ut av furen», en metafor for en person som er blitt avsporet eller avsindig (1). Ordet ble importert uendret fra latin til engelsk på 1500-tallet (2).

Hva er delirium?

Delirium er en vanlig komplikasjon til akutt somatisk sykdom, særlig hos gamle. Spesielt hyppig ses det i intensivavdelinger, der opptil 75 % av pasientene, uavhengig av alder, utvikler delirium (3). Tilstanden kjennetegnes av raskt oppstått kognitiv svikt, svingende bevissthetsnivå, forstyrret søvnrytme og enten redusert eller økt psykomotorisk tempo (4). Nettopp variasjonen i psykomotorisk tempo kan komplisere diagnostikken. Det er gjerne den hyperaktive formen med agitasjon vi forbinder med delirium, selv om denne formen utgjør < 25 % av tilfellene (3). Den hypoaktive formen med nedsatt motorisk aktivitet kan lett overses (5).

Begreper

Delirium har tidligere gått under betegnelser som akutt forvirring, toksisk psykose, intensivpsykose, akutt hjernesvikt, terminalt delirium (4), terminal uro, kognitiv svikt (6), akutt konfusjon (7), akutt hjernesviktsyndrom osv.

Delirium Tremens er også navnet på en ølsort. Foto O'Rourke/Corbis/Scanpix

Delirium kan være forårsaket av mange ulike påvirkninger av hjernens funksjon som f.eks. oksygenmangel, forgiftninger, hodeskader, infeksjoner, feber, stoffskifteforandringer, operasjoner eller påvirkning av stoff eller rusmidler (8). Alt dette har gitt opphav til en rekke betegnelser, slik som delirium febrile, delirium acutum, delirium hystericum osv. Begrepsbruken har vært forvirrende, og kan også ha bidratt til usikkerhet i diagnostiseringen.

Delirium tremens

Den best kjente formen for delirium er antakelig *delirium tremens* = skjelvedelirium, av latin *tremere* = skjelve, som kan innrette når en person med langvarig alkoholmisbruk får abstinenser. Tilstanden er karakterisert ved skjelvninger, rastløshet, angst og hallusinasjoner (8). Den har vært beskrevet siden oldtiden, men det var den britiske legen Thomas Sutton (1767–1835) som brukte begrepet første gang i 1813 (2).

Norske avløserord er alkoholdelirium, drankergalskap, fyllegalskap, kveis etc. (9). Vi fikk tidlig avleggeren å «ha dilla». Men nå brukes dette oftest om å være overdrevet opptatt av ett enkelt tema, som fotballdilla, vaskedilla, bildilla osv. I latin kunne *delirare* også bety å prate tull, tilsvarende vårt dilldall, men å «dille» bruker vi helst om å gå og vase (10).

Delirium eller delir?

Delirium bøyes på samme måte som mange andre -ium-ord: delirium, deliriet, delirier, deliria eller deliriene. Den fremmede endelsen forsvinner altså ved bøyning, det samme skjer når de står som forledd i en sammensetning. Det heter altså laboratorieforsøk, sanatorieopphold, atriaseptumdefekt osv. (11).

Flere ordbøker og oppslagsverk angir kortformen delir – uten -ium til slutt (8, 12, 13). Det virker logisk ettersom en del slike ord har kortformer: seminar, gymnas, stipend osv. På den annen side er det mange -ium-ord som ikke kan forkortes, f.eks. klimakterium, kranium, ovarium (14). I 2003 foreslo Norsk språkråd å ta ut en del av disse langformene av rettskrivningen, bl.a. gymnasium og stipendium. Men departementet godkjente ikke forslaget (15).

I tråd med offisiell rettskrivning er kun formen «delirium» oppført i Tidsskriftets ordliste (16). Men «delir» gir likevel 13

treff (mot 91 for «delirium») i Tidsskriftets netttutgave for årene 2000–11 (4.1. 2012). Delir var også i vanlig bruk i Tidsskriftet tidligere (17, 18).

Delirium og delir bør etter mitt syn likestilles.

Erlend Hem

erlend.hem@medisin.uio.no
Tidsskriftet

Erlend Hem (f. 1970) er dr.med. og assisterende redaktør i Tidsskriftet.

Litteratur

- Jacobsen HG, Jensen H, Jørgensen PS. Politikens ord med historie. København: Politikens forlag, 1994: 57–9.
- Delirium. I: Oxford English Dictionary. 2. utg. 1989. <http://oed.com/view/Entry/49454> [4.1.2012].
- Marcantonio ER. In the clinic. Delirium. Ann Intern Med 2011; 154: ITC6–1. <http://annals.org/content/154/11/ITC6-1.full.pdf+html> [4.1.2012].
- Loge JH, Hjermsstad MJ, Kaasa S. Delirium hos pasienter i palliativ fase. Tidsskr Nor Lægeforen 2006; 126: 616–9.
- Wong CL, Holroyd-Leduc J, Simel DL et al. Does this patient have delirium? Value of bedside instruments. JAMA 2010; 304: 779–86. <http://jama.ama-assn.org/content/304/7/779.long> [4.1.2012].
- Kaasa S. Delirium ved langtkommet kreft. Tidsskr Nor Lægeforen 2000; 120: 1814.
- Juliebø V, Lerang K, Skanke H et al. Ny skala for alvorlighetsgraden av delirium. Tidsskr Nor Lægeforen 2004; 124: 2276.
- Delirium. I: Store Norske Leksikon. <http://snl.no/delirium> [4.1.2012].
- Hem E. Hangover eller veisalg? Tidsskr Nor Lægeforen 2000; 120: 2578.
- Tryti I. Språkets ville vekster. Dagsavisen 21.9.2002: 35.
- Vinje F-E. Moderne norsk. 5. utg. Bergen: Fagbokforlaget, 2002: 157.
- Nylenna M, red. Medisinsk ordbok. 7. utg. Oslo: Kunnskapsforlaget, 2009: 94.
- Knudsen T, Sommerfelt A, Noreng H. Norsk riksmålsordbok. Bd. 5. Oslo: Kunnskapsforlaget, 1995: 550.
- Lånord på -um. I: Gundersen D, red. Språkvett. Oslo: Kunnskapsforlaget, 2001: 229–30.
- Framlegg til rettskrivningsreform 2003. Språkrådet. www.sprakradet.no/nb-NO/Politikk-Fakta/Fakta/Rettskrivningsreformer/Framlegg_2003/ [4.1.2011].
- Tidsskriftets ordliste. <http://tidsskriftet.no/Innhold/Forfatterveiledningen/Manusutforming/Ordliste/D> [4.1.2012].
- Skaug OE. Postoperativt delir: stressreaksjon utløst av cerebral tryptofanmangel?: et tilfelle hevet med tryptofantilførsel. Tidsskr Nor Lægeforen 1984; 104: 97–8.
- Seier L, Solheim DM. Antikolinergt delir: bivirkning ved behandling med trisykliske antidepressiva. Tidsskr Nor Lægeforen 1987; 107: 945–6, 944.

Mottatt 8.1. 2012 og godkjent 18.1. 2012. Medisinsk redaktør Raida Ødegaard.